

ritum sanctum : et sicut baptizati in nomine Patris et Filii, ita baptizati sumus in Spiritu sancto. In nomine hoc, in quo sicut credimus et baptizati sumus, ita sentientes de Trinitate, et imitantes adorationem seraphim, hæredes regni cælorum effici poterimus. Amen.

VIGILII TAPSENSIS

CONTRA FELICIANUM ET ARIANUM

DE UNITATE TRINITATIS

AD OPTATUM LIBER.

CAPUT PRIMUM.

331 Extorsisti mihi, dilectissime fili, ut de unitate Trinitatis, quæ perfectus Deus semper ac summus est, officii non immemor sacerdotalis, aliquid scriberem : idque a me, cum proprie infirmitatis conscius sæpius excusarem, multis modis exegisti ; asserens communis fidei rationem, et religiosos accipere, et sacerdotes debere fidelibus non negare : ne aut illi dum non accipiunt, incipiant ab infidelibus facile decipi, aut ab his cum desiderata non tribuant, cælestis thesaurus Christi membris non expendi, sed in terra quodammodo sterilis peritæ videantur abscondi. Itaque victum me fateor probabilibus causis, ne merces tradere videar obsistentibus malis, dum adversus infideles non instruuntur munimine veritatis. Verum quia in ejusmodi quæstionibus quædam obscuritas continua oratione frequenter incurritur, idcirco id mihi visum est, ut eum sermonem qui inter me et Felicianum nuper est habitus, prænotatis propter personarum discretionem principalibus nominum litteris, præsentis libelli brevitate completerer.

CAPUT II.

Nam cum ante hos dies pariter sederemus, tum ille : Inter alia, inquit, quæ me in vestris disputationibus frequenter offendunt, nihil deterius puto quam quod sic præcepta fidei rudibus traditis, ut non de intelligendarum rerum ratione, **332** sed potius de quadam testimoniorum ostentatione colloquentibus præscribatis. Quod ut non dicam vafrum, interim quam rusticum sit, nullus ignorat. Primum quod si is qui edocetur libris jam credidit, obtemperat iste, non repugnat : alioquin non magis tibi quam iisdem testimoniis quæ pro affirmato ingeruntur, necesse est contradicat. Et ideo melior mihi ad docendum videtur hæc via, qua primum fidei ratio sine testimoniis redditur : post ratione convicto, iter illud Scripturis respondentibus expolitur. Et non immerito. Si enim testimonia hæc eo probantur, quod ratione non careant, potest per se illa sufficere, quæ etiam hæc non nisi per se ipsam videtur astruere. Sin contra : quis potest irrationalibus testimoniis, licet illa divina lingantur, rationalibus fidei colla submittere ? Et illam quidem disputandi viam, fateor, in aliis tolerarem, quos imperitiæ necessitas, quia per se stare non queunt, cogit ad aliena confugere : In te vero idcirco nullo prorsus modo ista perpetior,

quia eloquentiam pariter cum scientia fidei tibi video non deesse.

B Tum ego, Num usque adeo, inquam, duci me putas laudibus meis, ut injuriam faciam præcedentibus sanctis, nec præsumam unquam in sapientia verbi, ne evacuatur crux Christi (I Cor. I, 17) ; sed Scripturarum auctoritate contentus, simplicitati obedire potius studeo quam tumori. Sed melius, inquis, ratione quis quam testimoniis edocetur. Quid ergo ? quam rationem afferre potes, si partum prædicas virginis, si redditos oculos non negas cæcis, si sepultes redisse ostendis a mortuis ? Si ergo horum et incomprehensibilis ratio et veritas prompta est, facilius in negotiis fidei testimoniis creditur, quam ratio investigatur. Verum quia non nimis inconsequenter duo ista discernis, cum ratione præmissa, etiam testimonia non omititis : idcirco in hac disputatione id me fateor secuturum, quod ipse probaveris.

CAPUT III.

Fel. dixit. Ergo, inquit, quoniam otiosi sumus, ad homousii vestri quæstionem, de quo non inter nos tantum, sed etiam inter majores nostros plerumque tractatum est, veniamus. **333** Et ne longius evagetur oratio, ipse jam, ut soles, personam proponens assume, et a nobis rationem nostræ fidei quærendibus, vicissim redditurus inquire.

Tum ego, Dic mihi, inquam, verumne sit, quod te audio dicere, Patri homousion non esse penitus Filium ?

Fel. dixit. Verum est, nec persuaderi mihi potest id ingentum esse quod genitum, ne eundem Patrem videar prædicare quem Filium.

Aug. dixit. Non est ita : nam ne mihi quidem istud in animo est, eundem ingentum esse quem genitum, sed id potius ingentum esse quod genitum.

Fel. dixit. Et quomodo non eundem ingentum dicis esse quem genitum, si utrumque unum putas esse, non alterum ?

Aug. dixit. Animadverto vim te penitus non attendisse verborum : nam dum utrumque unum dico, substantiam veri Patris ac veri Filii ex toto non separo. Et dum non eundem Patrem quem Filium prædico, utriusque personam servata uniuscujusque proprietate discerno. Itaque si substantiam quæris, ipsa Trinitas unus est Deus : si personam, alter est Filius.

Fel. Et quomodo et idem esse dicis, et alterum **A** Filium?

Aug. Idem, inquam, communionem substantiæ, alterum proprietate personæ.

Fel. Nescio quo pacto una creditur esse substantia, cum non una dicatur esse persona.

Aug. Non est, inquam, una persona, quia una genuisse, et altera dicitur genita : et est tamen nati et gignentis non diversa substantia, quia non dissimilis generanti docetur exorta.

Fel. Velim, quæso, exemplo mihi faciliore dicta dilucidare.

Aug. In rebus quidem incomprehensibilibus exempla non suppetunt disputanti ; tamen in quantum fieri potest, etiam in hac parte non deero. Ecce igitur homo pater habet hominem filium. Est commune utriusque quod homo est, uni tamen quod filius alteri proprium videtur esse quod pater est. Nam in utroque sic persona discernitur, ut communis humanitas non negetur ; dum unus gignit, alius gignitur : æque autem homo et qui genuit dicitur, et ille qui gignitur.

CAPUT IV.

Fel. Illud certe dicas velim, genitus ab ingenito utrum **334** initio separetur, an non ?

Aug. Ne id quidem spiritualis intelligentiæ veritate recipitur, ut Pater a Filio interventu, non dico temporis, quod diebus constat ac noctibus, sed cujuslibet ævi vel ætatis spatio separetur.

Fel. Hoc si ita est, duo fateris ingenita. Et quomodo altera Patris, altera Filii putatur esse persona, cum per significationem communis ingeniti utraque videatur esse confusa ?

Aug. In hoc quidem a majoribus vestris non mediocri calumniæ sophisma contextitur, tamen per auxilium ipsius Trinitatis catholica necesse est simplicitate solvatur. Patrem namque ingenitum, Filium genitum dico, nec ideo tamen genitum ingenito coæternum esse non prædico ; eo tantum docens ingenitum Patrem, quia non processit ex altero ; eo genitum Filium, quia non exstitit a seipso. Non enim est commune utrique nasci, non est commune non gigni : et commune tamen est alterum ab altero interventu medii temporis non divelli. Itaque si proprium Patris quærimus, sufficit quia solus non habet Patrem ; si Filii, satis est quod non habet prolem ; unam autem et coæternam Patris et Filii dicimus deitatem.

Fel. Quantum ad me attinet, non video quid ista nunc colligas. Nam quamvis Aristotelica mecum subtilitate contendas, fieri tamen non potest ut eum qui genitus est, ab eo qui genuit, nulla ævi intercedentis antiquitate discernas.

Aug. Scio equidem, ut ille ait, quam in difficili loco versetur oratio : tamen verendum nobis nihil est, qui per adiutorium sancti Spiritus testimonium dicimus Deo. Quid ergo dicemus ? Estne aliquid in Patre quod negetur ingenitum, an non ? Si est, non in toto, sed in parte potius dicatur ingenitus ; alioquin non ex

tempore cœpit esse Filius. Nam si paternitas non cœpit Patris, initium inveniri non potest prolis. Si initium datur prolis, non æterna paternitas docebitur Patris. Et quomodo stabit, quia totum in Patre doctis ingenitum, qui ipsius paternitatis nomen habere putatis initium, cum co-pisse ex tempore dicitis Filium, quem nondum exstante Patre dici non potest vocitatum ?

Fel. Non sum tam stultus ut tempus præferam Filio, sed initium dari **335** certum est genito.

Aug. Quid ergo ? Inter Patrem et Filium dicis medium nihil fuisse ?

Fel. Ita prorsus.

CAPUT V.

Aug. Quomodo igitur negas Filium Patri coæternum, qui Inter Patrem et Filium fateris esse nihil medium, ne id ipsum non medium tantum constet esse quam tertium ?

Fel. Quoniam me disputandi arte concludis, id quod a majoribus nostris dictum est, breviter explicabo. Aiunt enim, quoties de initio Filii et Patris æternitate tractatur : Erat quando non erat, et antequam nasceretur non erat.

Aug. Quantum adverto, manente malæ credulitatis errore, sola verba mutata sunt. Dixisti namque, Erat quando non erat. Erat istud ad ævum pertinere vultis, an ad Filium ? Si ad ævum, id est velut ad quoddam ante Filii nativitatem æternitatis spatium, ecce ad superiorem blasphemiam necessitate dilaberis, cum inter Patrem et Filium, tertium quiddam tempus immittis ; dicitur quia erat ante Filium Deus Pater et tempus. Post hæc duo Filius. Post tria ista quartus Spiritus. Quod si admittimus, ut sine tempore gigni non potuerit Filius : vide quam late pateant ista quæ dicimus. Nam si non sine tempore est Filius, certe nec nisi in loco dicendus est genitus. Hoc admissio, ante Filium et Spiritum, coævum quodammodo Patri tempus docetur et locus. Quod si ita est, ut sine loco et tempore nasci non potuerit Filius, in quo loco, aut in quo tempore factum locum dicis et tempus ? Si in nullo, ecce sine tempore et loco fieri potuit tempus et locus. Si in aliquo, id ipsum tempus videtur et locus, in cuius origine similiter et locus requiritur et tempus. Quod si usque adeo sine tempore et loco fieri aliquid potuit, ut nec in loco locum, nec in tempore factum doceas tempus : nescio qua temeritate contendas, quod sine his nasci non potuerit Filius, qui quantum ad sanam fidem pertinet, et locum fecisse docetur et tempus. Sed de hoc satis. Nunc quod a majoribus vestris dictum prædicas, reputamus. Erat, inquis, quando non erat. Si erat istud ad tempus referas, ecce ante Filium tempus ; si ad Filium, nunquam non erat Filius : erat enim jam Filius quando non erat tempus, a quo **336** factum dicitur tempus. Sed antequam nasceretur, inquis, non fuit. Quis, quæso, non fuit antequam nasceretur ? Si Filius ; ecce ipso intellectu ante Filium fuisse dicitur tempus. Si autem antequam nasceretur Filius, non erat

tempus, sequitur ut dicatur Patri Filius coæternus, inter quem et Patrem nullum fuisse dicitur tempus : maxime cum inter cætera evangelistis attestantibus, etiam tempus fecisse dicatur Filius. Sed forte de Patre dictum aliquis putet : Erat, quando non erat Filius. Cui sententiæ sequentia non concinunt, quibus dicitur : Et antequam nasceretur non fuit. Nam per se Pater semper existens, etiam a vobis dici non potest natus; qui non ab initio docetur exortus, et in latrem cadere non potest : Erat, quando non erat genitus.

CAPUT VI.

Fel. Quoniam me verbis, ut mea fert opinio, inopinata subtilitate certantibus non mediocriter defatigas, id irco quæso ut, si fieri potest, exemplo cuiuslibet rei, possibile id esse quod docere conaris, ostendas. Neque enim aliter credere possum, licet vi orationis oppressus, coæternum esse genitum Patri, nisi aut utrumque genitum, aut utrumque Patrem dixeris sibi.

Aug. Quoniam me ad incomparabilium rerum exempla compellis, idcirco quæ sit ignis potentia videamus, ex quo semper est splendor, semper est vapor. Utrumque de eo nascitur, nec ideo tamen ignis sine horum quolibet aliquatenus invenitur. Hæc tria non se invicem gignunt, quia non de splendore ignis et vapor, aut de vapore ignis et splendor, sed de igne splendor et vapor semper est genitus. Quæ cum ita sint, videsne etiam in creaturis posse aliquid nasci, nec ostendi tamen tempus quod id de quo natum est sine genito potuerit inveniri? Si ergo visibilibus exemplis ista perspicimus, cur non de Patre et Filio, vel sancto Spiritu, quantum ad communem duntaxat atque indifferentem æternitatem, similia prædicemus? Neque enim ideo necesse est Patrem et Filium et Spiritum sanctum æque dicamus ingentum, quia nullum ab altero ævo interveniente dicimus separatim : cum etiam **337** ex aliis rebus quædam genita, nec ideo tamen aut æque gignentia, aut sine invicem docentur exstantia. Sed quid prædest horum multa colligere, cum paucorum testimoniis etiam cætera liceat æstimare.

Fel. Quoniam sententiam meam, præcedentium Patrum auctoritate fundatam, nova disputandi arte conturbas : idcirco velim mihi dicas de natura Filii Dei, id est substantia ipsa quid sentias. Si enim, ut dicere vos soletis, homousion est Patri, ipse quodammodo Pater est sibi; alioquin consubstantialis non potest esse genitori. Nam quidam nostrum Homousii opinionem ridere sic solebat, dicens : Si non extrinsecus, sed ex eodem ipso prolatus est Filius, in duos quodammodo divisus est unus, quandoquidem non aliud gignens dicitur esse quam genitus.

CAPUT VII.

Aug. Dum nos dicis Aristotelica arte contendere, ipse ad dialecticorum laqueos videris confugisse. Sed nos fidei veritate confisos nequaquam poseunt ista

terrere. Quid igitur dicis? ex substantia credo Patris nasci Filium nequivisse; ne ingentum Patrem, Filii videmur generatione dividere. Quod si ita est, male creditur Filius qui non ex Patre, id est non ex eodem ipso genitus, sed extrinsecus factus inter alia prædicatur. Quod ut sit intellectu facilius, id ipsum pro posse explicabo. Filiorum namque adoptivi alii, naturales alii sunt. Ii qui geniti, ab initio filii semper ac proprii : illi primo alieni, post filii, cum per adoptionem in familiam videntur associari. Quibus ergo comparandus est Filius Dei? Si adoptivus, erit apud Patrem similis nobis. Si proprius, ex substantia substituisse dicendus est genitoris. Sed in duo, inquis, substantia paterna dividitur, si ex solo Patre substantialiter Filius generatur. Hoc quam stultum sit, etiam visibilia ipsa nos docent. Quis enim unquam vel carnalium patrum gignendo divisus est? Quod si nec in conditionem corporis cadit ipsa divisio, et nemo sic genuit filium ut se perderet medium; salva integritate Patris non potuisse nasci dicitis Filium? Sed quid plura? Nativitatem Filii Dei, ortumque rimantibus, hæc, ni fallor, occurrunt; id est, ut aut ex Patre sit, aut ex nihilo, aut ex altero, aut ex seipso. Horum quæso consequentiam videamus. **338** Si ex seipso; non recte Filius dicitur, qui non natus, sed ingentus prædicatur. Si ex nihilo; creatura cum cæteris, non creaturæ auctor ostenditur. Si ex altero; non ejus cui credimus, sed nescio cuius incogniti patris filius prædicatur. Quod si præter quatuor hæc, inveniri non potest quintum; nec de his propter evidentem blasphemiam tria prædicari penitus possunt : restat ut substantialiter de Patre sit genitus : quia, ut diximus, nec inveniri quintus, nec præter primum de his doceri potest aliquis modus : ut pote cum nec creatura, nec alterius patris filius, nec ut Pater dicatur ingentus.

CAPUT VIII.

Fel. Quasi vero ego aut præter hæc quintum, aut de his tribus aliquid prædicarim : qui sic non ex substantia Patris exstitisse dico filium, ut tamen ex ejus voluntate non negem genitum.

Aug. In unum de supradictis consequentia ipsa detruderis. Cum enim de Filii substantia requirimus, quem tu ex Patre substantialiter genitum non fateris, sine dubio inter alia ex nihilo factum esse contendis : quandoquidem nec corruptibiles quidem creaturas dicimus aliter substituisse, nisi ut has Deum et voluisse per ineffabilem dispensationem, et potuisse per singularem potentiam dicamus efficere, dum et voluntatem fuisse novimus, qua placuit Deo, et potestatem, qua posse subjacet Domino.

Fel. Ergo ad exstantiam Filii potestas paterna non sufficit?

Aug. Quasi ego de potestate Patris, et non de ipsa paternitatis veritate contendam. An ei se dici maluit Patrem, quem non sibi, sed creaturis voluit esse conimilem? Et ideo fatendum tibi est, ex substantia

Patris existisse Filium, si et natus et Deus est : aut **A 340** loquendi modo, et naturæ lege, prior gignens videatur esse quam genitus.

CAPUT X.

Fel. Quoniam me ad ejusmodi confessionem necessitate compellis, id quod a majoribus nostris dici assolet, non tacebo: Aiunt enim, creaturam esse Filium, sed perfectam, et quæ dominari possit omnibus creaturis.

Aug. Gaudeo quidem quod irreligiosæ prædicationis intimum virus manifesta confessione prodideris : nihil tamen quod credulitate **339** dignum videatur, opponis. Creatura namque est, ex eo quod aut adhuc non est, aut aliquando non fuit, rei cujuslibet corruptibilis, quantum in se est, per omnipotentis Dei voluntatem facta substantia. Hæc definitio utrum in Dei cadat Filium videamus. Nam Filius in eo quod est, indifferentis naturæ veritate prolatus est : quia ex eo qui est, id est ex gignente, non dissimilis natus est : et ideo inter Filium et creaturam primum, nisi fallor, ista discretio est, quia ille ex Patre substantialiter gignitur ; creatura non ex substantia facientis, sed ex sola voluntate ac potestate perficitur. Ista corruptibilis per naturam, nisi fuerit servata per gratiam. Ille incorruptibilis, qui nascendo incorruptibilem ex incorruptibili Patre videtur habere substantiam. Filius per omnia similis Patri, dissimilis creatura factori. Ille non ex eo quod non est, in id quod est, et propterea nunquam in id quod non est, ex eo quod est. Illa ex eo quod non est, in id quod est : et propterea quantum ad se atinet ex eo quod est, in id quod non est, sui ortus conditione revertitur.

CAPUT IX.

Fel. Non video quid in arcano hujus obscuritatis involveris : et ideo recte facies, si id quod a te, ut mea fert opinio, incomprehensibiliter dictum est intelligibiliter explicaveris.

Aug. Dixi inquam de Filio, enim eum a creaturæ definitione discernere : quoniam is non ex eo quod non est, in id quod est : quod tale est ac si dicerem, non ex nihilo factus est. Et propterea nunquam in id quod non est, ex eo quod est : id est nunquam in nihilum ex eo ipso quod est, naturæ suæ proprietate solvendus est. Creatura vero, ex eo quod non est, in id quod est. Quo ostenditur, quia ex nihilo prolata est. Et propterea quantum ad se atinet, ex eo quod est, in id quod non est, id est in nihilum, nisi perpetua gratia fecerit, naturæ suæ qualitate vertenda est. Ergo nunquam non erit Filius, qui substantialiter docetur esse perpetuus ; et hoc ut potest proprio, a conditione omnium creaturarum que per ipsum factæ sunt, non injuria noscitur separandus.

Fel. Licet intelligentiam meam nova rerum subtilitate perstringas, nescio tamen quo pacto dicas, quod coæternus Patri sit Filius : cum et communi

Aug. Si naturæ auctorem creaturarum legibus æstimamus, dum anteriorem esse Patrem Filio prædicamus ; cur non eadem naturæ lege, fortiolem Patre Filium per accessum temporis dicimus : dum nec huic desunt incrementa nascenti, et imbecillitatis injuriam senectus ingerit Patri? Quod si hoc ratio ipsa non recipit, omitamus in Deo corporalis intelligentiæ legem, ne operibus suis similem dicamus esse factorem ; maxime cum ex eo quod apud nos evidens est, etiam id quod in occulto est possibile ostendere. Sicut enim sine exemplo mater genuit auctorem suum : sic ineffabiliter Pater genuisse credendus est Filium coæternum. De matre natus est qui ante jam fuit : de Patre qui aliquando non defuit. Hoc fides credat, intelligentia non requirat : ne aut non inventum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. Ecce enim de matre natus est Christus, nec ideo tamen per contactum viri matris pudor est imminutus. Virgo peperit, quia virgo concepit : et non servato rerum ordine, ex integro matris corpore integrum corpus Christus assumpsit. Si ergo novo more, nullo exemplo, secundum carnem natus docetur ex corpore : quid mirum si non secundum consuetudinem humani partus processit ex Patre? Non minuit substantiam matris, ex sola genitus filius, et sine damno corporis parientis, natum filii novimus corpus : et minuisse incorporealem Patris substantiam creditur, cum ex eodem ipso substantialiter atque incorporaliter prolatus, dicitur genitus? Ergo si naturam rerum intelligentia duce perpendimus ; demus initium, si non negamus occasum. Alioquin ideo Filium non habere dicamus in tum, quia non per gratiam, sed per naturam fatemur esse perpetuum. Ad summam, major et minor, tribus modis dici potest : id est, ætate, forma, potentia. Ætate senior puero ; forma longior parvo ; potentia fortior imbecillo.

Videamus utrum aliquid horum accidat Filio. Nam nec ætate minor est, quem de principio Patre constat existisse principium : nec **341** forma, quem non aliud fas est prædicare quam Deum, nec potentia, a quo totum novimus esse perfectum.

CAPUT XI.

Fel. Scire cupio quo pacto ad Filium transit dignitas Patris, et ad Patrem non recurrit humilitas prolis.

Aug. Non secundum naturam ista nunc dici, quotidiana rerum exempla nos docent. Ecce enim putemus aliquem regem ac regis filium depositis regis majestatis insignibus, subjecti militis indumenta suscipere, et propter certam patris dispensationem ac sociorum salutem, rebellium contumelias sustinere : nunquid quia ad hunc participium regis potestatis certum est nativitate decurrere, idcirco ad eum qui genuit, injuriam filii non compatiendi affectu, sed ipsa passionis proprietate certum est pervenire? Non ita est, quia non ex filio patrem, sed ex patre filium

certum est natum esse. Et propterea totum inter hos simile dicimus quod pertinet ad communionem naturæ; illud proprium quod per accidens uni noscitur evenisse personæ. Habet ergo nascendo totum Filius cum Patre quod Pater est, sed non de Filio Pater. Quidquid specialiter ipse peressus est, utrisque commune non est. Quod ex homine natus est homo, accidens speciale est. Quod percrunque sine præjudicio communis naturæ venter habere docetur in altero. Una est Patris substantia, una persona. Hæc cum genuit, ex hac sine dubio non diversa noscitur existisse, sed altera; quæ non aliud docetur esse quam prima, dum et communis docetur et propria. Communis, inquam, unitate substantiæ, propria discretionem personæ. Cum ergo in se exstet illa quæ nata est, non quidquid huic acciderit, ad gignentem necessario transit; sicut ad nascentem quidquid proprium ac substantiale gignentis constat e-se, pervenit. Non enim sicut Filio ipsa generatione collata est divinitas Patris, sic ad Patrem refertur aegritudo, paupertas, mors, humilitas prolis. Quod ideo non fit, quia quamvis de una, id est patris substantia fuerit similis genita: tamen quia jam in seipsa exstat, quæcunque huic intrinsecus ingeruntur, non communia dicuntur esse, sed propria. Si ergo humani generis ista conditio est, cum **342** non usque adeo filii ab eo qui genuit in aliud unquam mutata substantia est, ut non eadem possit esse, sed altera; dum extrinsecus filio accidentibus multis, manet nihilominus natura communis; quid nos de Deo atque ejus Filio dignum est credere, quid decet prædicare? Quorum quævis secundum indivisæ majestatis simplicem gloriam non sit natura dissimilis, specialiter a Filio corpus assumptum est, ut humiliaretur in infirmitate carnis nostræ, qui pati nihil poterat in communis divinitate substantiæ. Non assumpsit homo hominis filius alteram naturam. Et cum in eadem quæ cum Patre communis est patiat, ad Patrem tamen non transmittit injuriam: nec humiliatus in Filio Deus Pater passibiliter creditur, cum non in eadem ipsa quæ utrisque communis est, sed in nostra potius quam solus ipse suscepit, Judæorum creditur pertulisse perfidiam. Ad summam, quid precor est quod pendebat in cruce? Quid est quod lancea dicitur vulnerasse? Caro passibilis, an substantia deitatis? Si majestatem profanus incorporei prædicator assumpseris, corruptibilem Deum videris credere. Si passibilem carnem, non est communis ista cum Patre, ut per hanc eum possit crux illa contingere.

CAPUT XII.

Fel. Dum torrentis modo omnia quæ a nobis sunt, dicta præcipitas, duos admodum Christos, non unum prædicas. Et non immerito; nam si in eo nihil penitus divinitas pertulit, secundum hominem Christus alius fuit; alioquin per affectum communis deitatis, etiam ad Patrem passio ipsa pervenit.

Aug. Non ita est. Ego enim Salvatorem nostrum non confundo, non divido. Non confundo, ne aut incorpoream, et imaginariam carnem; aut carnalem et

A mortalem prædicem deitatem. Non separo, ne Dei Patris unam secundum carnem, et alteram secundum majestatem introducere videar prolem: quia idem Dei Filius et sine initio processit ex Patre, et secundum tempus nasci est dignatus ex Virgine. Impassibilis in suo, passus in nostro, dum incomprehensibilem majestatem **343** ve'ut quodam indumento carnis vestire dignatus est. Ex utroque una mediatoris persona, non una substantia. Una inquam persona, ne sit non unus Christus; non una substantia, ne melioris dispensatione submota, aut Dei tantum dicatur, aut hominis Filius. Non ergo in Christo susceptam carnem perpetuitate divinæ generationis extendo: nec immensam deitatem corporei ortus ætate concludo; quia idem in divinitate auctor est rerum, qui in carne Redemptor est hominum: idem impassibilis in se, qui passus in corpore; dum sic utriusque naturæ proprietatem vere ex utraque gignenti similis natus expressit, ut et veram carnem suscepisse enim constet ex matre, et indifferentem deitatem habere constet ex Patre. Quibus in unam personam incomprehensibili mediatoris dispensatione conjunctis, servavit singulis propria, sed conjunxit propriis aliena. Servavit propria, dum non amisit immensitatem divinitatis, et infirmitatem non respuit carnis. Conjunxit propriis aliena, dum idem atque inseparabilis Christus, et proprio carnis occiditur, et proprio deitatis apud inferos non tenetur. Proprio carnis gustavit vi a mortem: et proprio deitatis, perpetuam reddidit carnem. Non ergo recte dicitur in Filio Pater esse passus, quoniam in carne quæ ei non est cum Patre communis, passus est Filius. Itaque glorificata est caro majestate, dum majestas humiliata docetur in carne. Sed utrumque non de duobus Christis, sicut putas, sed de uno atque eodem ipso, quem post partum Virg'nis Deum et hominem novimus, nos certum est prædicare.

CAPUT XIII.

Fel. Si ergo ex Virgine natus est Christus, quomodo Deo Patri dicitur coæternus?

Aug. De hoc quidem nobis etiam adversus alios diversa contentio est: et ideo ne difficilior sit explanatio veritatis, causam primum proponamus erroris. Nam ab uno malæ credulitatis orsi principio, in duo quodammodo intelligentiæ di-similis deliramenta funduntur. Est namque utrisque commune, unam Christi nativitatem, non duas prædicare. Sed alii illam principalem qua aucte omnia ex Deo natus est Deus, alii hanc tantum qua ex Virgine processit hic **344** Dominus, proprii dogmatis definitione recipiunt; qui per consequentiam male jacti seminis, in similis blasphemix barathrum ceciderunt. Ecce enim qui ex Virgine non credunt natum, omnem Evangeliorum fidem, omnem baptismatis utilitatem, omnem apostolorum prædicationem, et ad summam, omnem Novi Testamenti auctoritatem, velut quadam Judaicæ incredulitatis cæcitate subvertunt. Et ideo ne ipsam majestatem quidem in Dei Filio cognovisse putandi sunt, quia sacramentum mediatoris, quo cum inno-

tescere Pater gentibus voluit, abjecerunt. At vero hi qui non ex Patre ante omne initium, sed ex tempore Virginis partu natum esse contendunt; non eum creatorem omnium, non Dominum omnipotentia Patri ac majestate consimilem didicerunt. Quomodo enim fecis e putabitur cuncta, ante cujus ortum fuisse certum est universa? Aut quomodo ejus divinitas est rostanda, quo necdum nato facta sunt singula? Vel quomodo ejus divinitas creditur esse perpetua, cum non semper ut Patris, sed ex tempore prædicatur effecta? Negant igitur etiam hi quodammodo mediatoris consequentium rerum necessitate mysterium; quia non Deum et hominem; non ex æternitate, sed ex tempore; non ex virtute, sed ex infirmitate; non ex Patre ante omnia Patri similem Filium, sed ex matre inter omnia, non verum, sed imaginarium hominis filium, in manifesto, non per veri similitudinem natum prædicant Christum. Quod sit, ut ne in carne quidem nosse putandi sint Deum, quem ante assumptionem carnis de Patre non putant genitum.

CAPUT XIV.

Vides igitur quo pacto inter hos, licet discrepantibus mediis, idem tamen initium, idem exitus docetur erroris? Nos contra sic nativitatem utramque defendimus, ut neutram alterius affirmatione tollamus. Nam nec temporalem primæ illius perpetuitate damnamus, nec æternam hujus temporalis brevitate concludimus: scientes veri Dei inseparabilem prolem, et hujus veræ prolis postea verissimam carnem. Non tunc fatentes Christi divinitatem cõpisse cum Virgo concepit; nec tunc cõpisse carnem cum ineffabili quodam partu monas **345** illa, sine intercapedine medii temporis, in nullo differentem monadem, nisi quod monas docetur, genuit. Non infirmitatem voluntariam Christi omnipotens ejus majestas exhorruit, non omnipotentiam infirmitas corporalis existinxit. Scio ad inferos divinitatem Filii Dei descendisse proprietate carnis, scio ad cælum ascendisse carnem merito deitatis. Non est Dei proprium quod famem sensit: sed Dei proprium est quod paucis panibus tot millia hominum satiavit. Non est proprium carnis quod super frementes undas siccis pedibus ambulavit, sed est carnis proprium quod sputa, palmas, flagella sustinuit. Unus tamen atque idem Christus est, qui et injurias toties pertulit, et artus in profundo non mersit. Et hoc pacto in mediatore Dei et hominum injuria sui corporis affectam fateor deitatem, sicut majestate deitatis glorificatam novimus carnem. Ergo Christus mortuus est, qui et resurrexit: nec ideo tamen utrumque ex uno, sed ex singulis singula. In utroque tamen perfectus ipse complevit, dum unus atque inseparabilis tam diversa complevit: uno mortem gustavit, altero mortuos suscitavit. Sicque se Deum et hominem utriusque verus mediator, nec geminata persona, nec substantia confusa monstravit. Ingressus est Virginis uterum Dei Filius, ut iterum nasceretur ante jam genitus: et suscepit totum hominem, qui jam habebat a Patre

plenissimam deitatem. Non dissimilis genitori cum nasceretur ex a terno perpetuus: non dissimilis homini, cum ex matre nascitur mortuus. Idem tamen et æternus in suo, et mortuus in nostro, dum utrumque continet ex seipso, et neutrum perdit ex altero. Sicque ex Deo et homine non imperfectus, sed in diversa proprietate plenissimus natus est Christus; sicut ex anima et corpore unusquisque hominum docetur esse perfectus. Non alius homo corpus, alius animus, quamvis aliud animus, aliud corpus; unus tamen atque idem homo, et corpus docetur et animus. Rursum non unum atque idipsum corpus et animus, quia ex utroque homo factus est unus. Non enim hæc aut substantiam confundunt in veritate personæ, aut personam geminant diversitate **346** substantiæ; quandoquidem unus ex his homo noscitur existisse. Non perdunt propria, sed quia in unum atque inseparabile convenerunt, ex propriis videntur facta communia. Afficitur in corpore mens doloribus corporis, fatigatur corpus cogitationibus mentis; et unum tamen hõrum proprium est corporis, alterum mentis. Quod dum uni homini acciderit, et corporis commune videtur, et mentis. Sic post partum Virginis non alius Dei, et alius hominis, sed idem Christus Dei et hominis Filius fuit. Et sicut in uno homine aliud animus, aliud corpus: sic in mediatore Dei et hominum, aliud Dei Filius, aliud hominis fuit, unus tamen ex utroque Christus Dominus fuit. Aliud, inquam, pro discretione substantiæ, non alius pro unitate personæ.

CAPUT XV.

Fel. In superioribus quidem me ad credendam Christi ex matre nativitatem salva perpetuitate commuleras: sed quia contra rationem vi orationis exorta non in nobis possunt esse continua: idcirco cum ad propositionem meam sollicita intentione respicio, necdum mihi videor in his quæ a te dicta sunt invenisse quod quæro. Nescio enim quomodo natum doceatis ex tempore, quem coæternum Patri dicitis jam fuisse. Nasci enim est velut quidam motus rei non exstantis antequam nascatur, id agens beneficio nativitatis, ut sit. Quo colligitur Christum qui erat nasci non potuisse; si nasci potuit, non fuisse.

Aug. Ad inquisitionem nos incomprehensibilium rerum, nova interrogandi curiositate compellis: et ideo non nisi quibusdam exemplorum lineamentis poterit explicari quod quæris. Patere igitur me pro affirmato afferre rem alterius quæstionis: quia cum eam non pro fide sui, sed pro alterius ostensione nunc profero, non in ea me conjicias explicare quod credo; sed ita me credere ad præsens patâ, ut intelligere facilius possis ista quæ dixero. Fingamus ergo, sicut plerique volunt, esse in mundo animam generalem, quæ sic ineffabili motu semina cuncta vivificet, ut non sit concreta cum genitis, sed vitam præstet ipsa gignendis. Nempe cum hæc in uterum, passibilem materiam ad usus suos formatura pervenerit, **347** unam facit secum esse personam ejus rei, quam non eandem constat habere substantiam: et sit operante anima et patiente materia, ex duabus substantiis

unus homo : cum aliud anima doceatur, aliud caro : A
 sicque animam nasci fateamur ex utero, quam ad ute-
 rum venientem vitam dicimus contulisse concepto.
 Nasci, inquam, ex matre dicitur, quia ex hac sibi
 corpus aptavit, in quo nasci posset : non quia ante-
 quam nasceretur, quantum ad se attinet, ipsa peni-
 tus non fuisset. Et hic si verborum vim, quotidiani
 sermonis contemplator attendas, contraria proponi-
 mus, oppugnantia prædicamus; et in his tamen verum
 constat esse quod dicimus. Ex matris utero cum cor-
 pore scimus animam nasci, sed etiam matre priorem
 videmus animam prædicari. In filio mater animum
 genuit, sed tamen etiam in ipsa matre non nisi ani-
 mus vivit, sine qua nec ipsa quidem potest esse quæ
 genuit. Itaque si originem animantis potentiaë requi-
 ramus, prior est matre, et ex hac rursus nata videtur
 esse cum sobole. Prior, inquam, anima, per quam
 mater est animata : prior mater per quam in filio nata
 videtur et anima. Sed non mater in carnem animam
 vertit, nec carnem in animam commutavit, sed ani-
 matam carnem de utero matris, idem carnis et
 animæ, et totius hominis creator exhibuit, qui per dis-
 pensationem analogiæ diversa jungentis, in uno atque
 eodem homine, et utrumque insolubili unitate con-
 junxit, et neutrum ex alterius participatione confudit.

CAPUT XVI.

Sic ergo, imo multo incomprehensibilis atque
 sublimius natus est susceptione perfecti hominis de
 matre Filius Dei, qui est per omnipotentiam singu-
 larem gentis omnibus non facultas tantum, sed et
 causa nascendi. Secundum hominem, inquam, de
 Virgine natus est Deus, eo pacto quo cum corpore
 nasci docetur et animus : non quia utriusque una
 substantia est, sed quia ex utraque fit una persona.
 Non alius homo corpus, et alius animus, sed unus
 homo corpus et animus. Sic post partum Virginis,
 non alius Dei Filius et alius hominis, sed idem Chris-
 tus Dei et hominis Filius. Et sicut 348 in uno
 homine aliud corpus et aliud animus; sic in uno
 mediatore aliud Dei, aliud hominis Filius : sed idem
 tamen et non alius Dei quam hominis Filius : quam-
 vis propter aliud Dei, et propter aliud hominis Filius.
 Non ab initio carnis cœpisse dicimus Filium Dei, ne
 temporalem credat aliquis deitatem. Non ab æterno
 Filii Dei novimus carnem, ne non veritatem humani
 corporis, sed quamdam eum suscepisse putemus
 imaginem. Neque enim consumit majestatem Filii Dei
 veritas carnis; aut veritatem carnis, immensitas deita-
 tis; dum unum radiat virtutibus suis, aliud docetur in-
 firmitatibus nostris. Unus autem atque inseparabilis
 Christus et humiliatur assumptis, et glorificatur in
 propriis; cum affici non dedignatur injuriis, et æquali-
 tatem custodit genitoris. Genuit ergo Maria et non ge-
 nuit Filium Dei. Genuit, quando ex ipsa secundum
 carnem natus est Christus : non genuit, quando de Patre
 sine initio exstitit Filius. Genuit, quando ex hac Verbum
 caro processit ut habitaret in nobis : non genuit quando
 in principio erat Deus Verbum, quod originem præ-
 sinit universis. Noli ergo partu Virginis determinare

A originem Dei Verbi. Noli de Virgine genitum corpus
 cœternum dicere deitati; quia mediator Dei et ho-
 minum homo Christus Jesus (I Tim. II, 5) prima nati-
 vitate cœternum est Patri, secunda particeps tempo-
 ris nostri : in illa auctor temporis, in ista particeps
 est ætatis.

CAPUT XVII.

Fel. Quoniam de mysterio mediatoris perspicua
 ratione, et ad credendum cuius sufficienter tractasti :
 idcirco quæso ut mihi quid etiam de anima Christi
 sentiendum sit jubeas explicari. Ita enim a majoribus
 nostris semper est traditum, quod Christi corpus ad
 vicem animæ communis, ipsius Filii Dei habitus ani-
 marit : nec accessione vitalis spiritus indigens fuerit,
 cui inhabitans fons vitæ potuit conferre quod vixit.

Aug. Possemus quidem id quod in hac questione
 catholicæ auctoritatis definitione præscribitur, divi-
 norum voluminum testimoniis edocere : sed quia
 nunc non librorum indicio, sed sola ratione placuit
 cuncta discutere : idcirco in aliud tempus Scriptura-
 rum monumenta reservantes, sicut superius factum
 est, 349 sic etiam de animæ inquisitione tractabi-
 mus. Quod ut fieri facilius possit, quæ Salvatori no-
 stro suscipiendi hominis causa fuerit, una tantum
 Apostoli lectione subjecta breviter inquiramus : qua
 inventa, sine aliqua difficultate etiam ad hæc quæ
 hujus præcedentis sunt consecuta transibimus. Ab
 initio igitur ex corpore et anima Deus hominem fecit ;
 qui legis præcepta transgressus, post usurpationem
 interdictæ arboris, sententiam quodammodo pœnæ
 capitalis excepit. Illic ad eum statum a quo lapsus
 est, non nisi auctoris sui gratia reformatus, postlimi-
 nii quodammodo jure potuit remeare : sicut qui se
 de excelso in præceps voluntate demiserit, in sua
 quidem habuit potestate quod fecit, sed jam suo ar-
 bitrio certum est non subjacere quod cadit. Surgit
 itaque beneficio alieno, qui cecidit proprio. Nec ideo
 non suo dicendus est cecidisse : quia alieno noscitur
 surgere; nec propterea suo surrexisse, quia non
 alieno certum est cecidisse. Sed de hoc alias, nunc
 ad propositum redeamus.

CAPUT XVIII.

Dicit ergo venerabilis Paulus, quoniam idcirco se-
 cundum carnem natus est Christus : *Ut sicut per
 unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et
 per peccatum mors : et ita in omnes homines pertransi-
 it, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12).* Et paulo
 post : *Sed non sicut delictum, ita et gratia. Si enim
 unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei
 et donum, in gratia unius hominis Jesu Christi in plu-
 res abundavit. Et non sicut per unum peccatum, ita et
 donatio : nam judicium ex uno in condemnationem,
 gratia autem ex multis delictis, in justificationem. Si
 enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis
 abundantiam gratiæ, et donum justitiæ accipientes, in
 vitam regnabimus per unum Jesum Christum. Igitur
 sicut per unius delictum, in omnes homines in condem-
 nationem; sic et per unius justitiam, in omnes homi-
 nes in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedi-*

tiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; **A** ita et per unius obauditionem justi constituuntur multi.

Venit ergo Christus salvum facere quod perierat (Luc. xix, 10). Prius ergo videamus quid illud est quod protoplasti transgressione **350** perierit, et hoc facile scire poterimus, quid Dominus veniendo salvare potuerit. Requirendum igitur nobis est quisnam legem Creatoris acceperit. Ille enim sine dubio peccavit, quia praecepta contempsit: ille praecepta contempsit, qui quod prohibebatur admisit. Dicit autem Scriptura: *Præcepit Dominus Adæ dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso manducabitis, de ligno autem scientiæ boni et mali non manducabitis de eo. Qua autem die manducaveritis, morte moriemini* (Gen. ii, 16). Quæramus ergo nunc utrum hanc legem totus homo acceperit? Si enim ut in libro Geneseos continetur, ex corpore et anima jam perfectus acceperit, **B** totus homo transgrediendo peccavit: et si totus transgrediendo peccavit, totus peccati sui vitio tunc periit. Si autem totus periit, totus beneficio Salvatoris indiguit. Et si totus beneficio Salvatoris indiguit, totum Christus veniendo salvavit: et si totum veniendo salvavit, non corpus absque anima, sed corpus et animam qua constare totus homo, et peccasse antea videtur assumpsit. Nam si toto homine peccante, solam ejus carnem Christus assumpsit, anima poenæ primæ illius transgressionis sine aliqua spe etiam nunc addicta permansit. Quod si ita est, nescio quid nobis mediatoris persona contulerit, quæ melius nostrum ex toto non redimens, brutam per se carnem, et quæ sine anima ne beneficium quidem **C** ejus posset sentire, suscepit.

CAPUT XIX.

Vellem tamen ab hujusmodi prædicatoribus quæ-
rere cur accepta carne animam dispensatio mediato-
ris omiserit. Nisi forte aut innoxiam sciens, medi-
cinæ indigentem esse non crediderit, aut a se alienam
putans, redemptionis beneficio non donarit; aut ex
toto insanabilem judicans, curare nequiverit; aut
vilem et quæ nullis usibus apta videretur, abjecerit.
Horum duo in ipsum totius hominis creatorem blas-
phemi spiritus incredulitate desipiunt. Nam primo
impossibilem, secundo non omnium Deum credide-
runt. Quomodo enim docetur omnipotens, si curare
non potuit desperatam? Aut quomodo omnium Deus,
si non ipse fecit animam nostram? Duobus vero **D**
aliis, uno animæ causa nescitur, altero meritum non
351 videtur. An intelligere causam putandus est
animæ, qui eam ad accipiendam legem, habitu insitæ
rationis instructam, a peccato voluntariæ transgres-
sionis nititur separare? Aut quomodo ejus generosi-
tatem novit, qui ignobilitatis vitio dicit esse despe-
ctam: prælata carne quam non flatu Dei sicut ani-
mam, sed de limo terræ constat esse plasmata? Si
autem nihil horum de anima recte sentitur, creda-
mus quia suscepit Redemptor noster hominem to-
tum; ne intercideret quodammodo animæ nostræ vi-
deamur beneficium sempiternum. Prohi dolor! Car-
nem, inquit, solam Christus assumpsit, animam non

quæsit. Hic si originem utriusque generis rerum
contemplator attendas, pretiosior est animæ substan-
tia: si transgressionis culpam, propter intelligen-
tiam, pejor est causa. Ego autem Christum et perfec-
tum sapientia scio, et piissimum esse non dubito:
quorum primo meliorem et prudentiæ capacem non
despexit; secundo eam quæ magis fuerat vulnerata
suscepit. Neque enim aut sapientiæ convenit, de
duobus æque suis, insipientissimam plus amare; aut
perfectæ pietati, magis indigentem non juvisse.

CAPUT XX.

Fel. Omnia quidem quæ a te non rationabiliter
tantum, sed etiam veraciter dicta sunt, et intelle-
xisse me in præcedentibus fateor, et probasse non
nego: Christi autem divinitati quo pacto mortem
sensisse dicatur, ignoro. De quo utrum tu obscure
aliquid dixeris, an ego sufficienter dicta ingenii tar-
ditate assequi non potuerim, nescio. Neque enim
credere ausim, quod fons ille vitæ, a quo habent uni-
versa quod vivunt, per triduum quod in sepulcro
corpus jacuit, usque eo a naturæ suæ proprietate
deciderit, ut si dici fas est, sepultis sensibus omnem
substantiæ vitalis motum amitteret; et propter re-
demptionem humani generis, non Patrem tantum,
sed et omnia spiritalis gloriæ ornamenta desereret.

Aug. Absit, absit a fidelibus ista suspicio, ut sic
Christus senserit mortem nostram, ut quantum in se
est vita, perderet vitam. Nam si hoc ita esset, quo-
modo illo triduo potuisse dicimus aliquid vivere, si
vitæ fontem credimus aruisse? Sensit **352** igitur
mortem divinitas Christi, participatione humani affe-
ctus quem sponte sua susceperat, non naturæ suæ
potentiam perdidit per quam cuncta vivificat. Sic in
sepulcro carnem suam commoriendo non deseruit,
sicut in utero Virginis connascendo formavit. Et sic
in utroque et nasci et mori, non coactus ab altero,
sed sponte Dominus voluit, ut hoc eum constet per-
tulisse quod fecit: nec ideo non patientem, quia ipse
faciebat; nec ideo non facientem, quia non alius
tolerabat. Nam si dominicæ incarnationis mysterium
salva individuæ Trinitatis cooperatione consideras,
idem sibi in hac humilitate auctor et opus est: idem
auctor, quia sponte nascitur, sponte patitur: idem
opus, quia utrumque licet non alio cogente, solus
tamen ipse perpetitur. Fecit carnem in utero matris,
D habes auctorem operis: ipse in hac nasci dignatus est,
habes opus auctoris: una tamen persona est, salva
utriusque proprietate substantiæ, et auctoris et ope-
ris. Sic ergo mortuus est non discedente vita, sicut
passus est non pereunte potentia. Nemo aufert ani-
mam ejus ab eo, quia potestatem habet ponendi et
potestatem assumendi eam (*Joan. x, 18*). Habes hic
auctorem operis. Ponit animam pro amicis suis:
habes opus auctoris. Quod ut generali definitione
concludam, quoties in carne Christus aliquid patitur,
opus auctoris est. Sed quia idipsum sua potestate,
non alio cogente perpetitur, ipse auctor est operis.

CAPUT XXI.

Non ergo ad Mariam locali motu divinitas venit,

sed ineffabili potentiae suae manifestatione, et utramque A gignendus, implevit, et totum quod est substantiae suae plenitudine non privavit. Non dimisit Patrem cum venit ad Virginem. Ubique totus, ubique perfectus; quia nec divisionem incorporea simplicitas recipit, et partes plenitudo non novit. Erat ergo uno atque eodem tempore totus etiam in inferno, totus in caelo. Illic patiens injuriam carnis, hic non relinquens gloriam deitatis. Erat apud inferos resurrectio mortuorum, erat super caelos vita viventium. Vere mortuus, vere vivus; in quo et mortem susceptio mortalitatis excepit, et vitam divinitas servata **353** non perdidit. Quotiescunque ergo haec quae a Christo humiliter sunt tolerata, consideras, ipsum auctorem voluntariae passionis agnoscas. Ita fiet ut, dum humilitas patienti, facienti virtus ascribitur, idem Christus uno atque eodem tempore cum patitur, infirmus, cum facit, omnipotens doceatur. Sed ne adhuc in morte Filii Dei aliquam insensibilitatem nos credatis accipere, importunum non est quae de morte sensa sint vestigare: in qua sine dubio destituit corpus vitae nostra, non perit; dum discedens anima non vim suam perdit, sed quod vivificaverat hoc dimittit: et quantum in se est, alterius mortem facit ipsa, non recipit. Facit, inquam, non vivificando quod deserit: non amittendo quod vivit. Itaque hominis mors nihil aliud quam carnis occasus est: a qua cum vis potentiae vivificantis abscesserit, in terram de qua sumpta est, amissis quos non per seipsam habuit sensibus, redit.

CAPUT XXII.

Atqui contraria, inquis, vitae mors est. Fateor; sed non ex eo genere contrariorum, quae existentis substantiae oppositione se perimunt; sed ex eorum potius quae dum cuilibet accidunt, simul quidem esse non possunt, sed unius tantum substantiae habitu ac privatione gignuntur. Sicut verbi gratia noctem docemus et diem. Nam et haec ejusdem generis doceatur esse contraria, cum non utriusque, sed unius tantum videatur esse substantia. Ecce enim dicimus diem esse cum sol est super terram: solem autem constat esse substantiam. Illic cum peracto diurni temporis cursu ab humani visus contemplatione discesserit, noctem discedendo mox facit. Facit, inquam, subtrahendo copiam luminis, non in se recipiendo substantiam noctis. Itaque una lucis substantia noctem facere videtur et diem; sed non uno modo. Nam diem cum venit, noctem efficit cum recedit. Unde et Manichaeorum non irreligiosam tantum, verum etiam stultam divisionem, qua bona a malis aequae exstantibus nituntur separare substantiis, plerumque confendimus: ostendentes eis luminare majus, quo fieri novimus diem; et cogentes ut et ipsi similiter nos decernerent, quod esset, si dictu fas est, tenebrale majus, **354** quo substantialiter fieri crederemus et noctem. Sed de his alias, qui per stultitiam blasphemi dogmatis, aut pro exstantibus non exstantia, aut pro principibus consecuta, aut pro contrariis videntur affirmare communia. Quae si quis fidei oculis non

privatus excusserit, omnes eorum machinas facili ratione confundit. Ergo, ut dicere coeperamus, anima non aliter quam sol vitam tribuit carni cum venerit, mortem efficit cum recedit. Quam ne quis putet corporis morte consumi, audiat quid de hoc Dominus in Evangeliiis generali auctoritate definiat: *Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed timeate eum potius qui animam et corpus potest occidere in gehennam ignis* (Matth. x, 28). Ergo superstite anima corpus constat occidi; et propterea consequens ac necessarium non est, animas, corporum internecone consumi. Hoc si ita est, etiam post mortem corporis nihilominus mentibus vivitur. Quod si id de unoquoque nostrum recte sentitur, quomodo fons vitae propter participationem humanae mentis, vivificandi potentiam perdidisse jactatur? Sed potest, inquis, anima et corpus occidi in gehennam ignis. Quod adversum nos primum idcirco non facit, quia mors ista non conditionis videtur esse, sed criminis. Nam remota culpa jubemur homines non timere, qui cum possint corpus, animam tamen negantur occidere. Dehinc, quoniam hoc Deo tantum dicitur esse possibile, de quo Filium suum unigenitum et communionem naturae, et aequalitate potentiae non hoc credimus meruisse. Suscepit ergo Salvator conditionem mortis nostrae, sed non ita ut deteriorerem faceret, cum praeter consuetudinem dominari eam permittebat animae, sed potius ut nihil banc obsessu animae pariter justorum omnium probasset et vitae.

CAPUT XXIII.

C Sed fingamus, licet Evangeliiis reclamantibus, animas interire. Nonne in Salvatore nostro, licet in his mortem non repellente, tertium tamen atque speciale majestas est, quam non potuit mors humana contingere? Ad summam videamus, in cruce positus quid promisit? *Hodie, inquit, mecum eris in paradiso* (Luc. xxiii, 43). **355** Hodie, inquit, non post triduum, cum carnem meam de sepulcri requie suscitavero, non cum in me primitias futurae resurrectionis ostendero. Cujus putamus haec vox est? majestatis, mentis, an corporis? Corpus autem in spelaeo fuisse nullus ignorat. Restat ut divinitati, vel menti vox ista conveniat. Sed dicit aliquis: Divinitatis hanc, non animae Christi credimus vocem. Et quid in eo cui promittebatur accipimus? Hodie, inquit latroni, mecum eris in paradiso: cujus corpus usque ad futuram resurrectionem mors communis inclusit. Anima igitur est cui Dominus hoc promisit et praestitit. Si igitur mortuo corpore, ad paradysum anima mox vocatur, quemquamne adhuc tam impium credimus, qui dicere audeat, quoniam anima Salvatoris nostri triduo illo corporeae mortis, apud inferos custodiae mancipatur? Et quis, inquis, est alius qui instante passione Christi ingenuit, dicens: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi, 38)? Tristis usque ad mortem, propter affectum susceptae carnis, non post mortem, cum beatitudinem spondet societas deitatis. Non initium mœroris mors ista, sed finis est. Nec incipiunt post hanc justorum flagella, sed desinunt, cum et ini-

pedimentæ materiæ fluctuantis exponunt, et auctorem A suum plenioris intelligentiæ contemplatione jam capiunt.

CAPUT XXIV.

Ergo, inquis, mortem Dei Filius et in anima non pertulit, et in majestate non sensit? Quid ergo dicebas esse quod pertulit? Sensit prorsus et pertulit, sed participatione morbi alieni, non proprietate vulneris sui. Sensit sicut omnes sentiunt, qui moriente carne mentibus vivunt: non sicut impii, qui in utraque parte, sicut idem ait, gehennæ ignibus occiduntur. Quidam sane communem mortem etiam hoc pacto definiunt; dicentes nihil aliud hauc esse quam cum diversa um rerum consensu vitam facientium, velut per dissidium quoddam ab invicem fuerit facta discessio. Hæc si hominis mors est quæ non consumit juncta, sed dividit, dum origini suæ utrumque restituit, quid de Salvatoris nunc anima dicemus, quæ ut non dicam propter inhabitantem divinitatem, **356** et propter justitiam singularem, certe propter communem moriendi sortem, corpus illo triduo sic potuit deserere, ut ipsa non posset penitus interire?

Non ergo, inquis, apud inferos Christi anima, non divinitas fuit? Fuit, inquam. Neque enim aliter eum video potuisse resuscitare carnem suam, si apud inferos prædicem velut absentis Dei non fuisse potentiam. Nec tamen ideo localem nos Dei credat aliquis prædicare præsentiam; de quo ista propter manifestationem certi operis dicimus, quia alicubi fuit si-

cut qui ubique non defuit. Jacebat quantum ad carnem mortuus in sepulcro, mortuus resuscitans in inferno, vitam tribuens universis in cælo: non mundum dimittens ad cælum ascendit, nec cælum descendens ad terram venit; sed uno atque eodem tempore totum totus implevit, qui alicubi manifestatione operum plus parens, agnitionem præsentis suæ indignis negavit, non immensæ deitatis absentiam procuravit.

CAPUT XXV.

Vis nosse de hac mediatoris morte quid sentiam? Omnium quæ a me in superioribus incidentium quæstionum necessitate dispersa sunt, prorsus ista sententia est: quæ credo mortuum esse Filium Dei, non secundum pœnam injustitiæ quam ex toto non habuit, sed secundum legem naturæ quam pro humani generis redemptione suscepit: illa morte de qua dicitur: *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem* (*Ps. l. lxxxviii, 49*)? non illa de qua Isaias dicit: *Mortui autem vitam non videbunt* (*Isai. xxvi, 14*). Illa quæ secundum naturam generalis est cunctis, non illa quæ specialis est malis. Putemus ergo hanc esse quodammodo vim ac potentiam seminis, quæ et anima animarum reparat: et carne omnium nostrum carnem judicio imminente resuscitet, dum per operationem propriæ deitatis cuncta vivificans, ex uno suscepti hominis grano, innumerabilem Patri redditurus est messem. Tunc separaturus est a zizaniis segetem (*Math. xiii, 30*), cum justis ceperit retribuere mercedem.

VIGILII TAPSENSIS

CONTRA MARIVADUM ARIANUM DIAGONUM,

SUB NOMINE IDACII CLARI CONTRA VARIMADUM,

LIBRI TRES.

PRÆFATIO.

357 Dudum, dilectissimi fratres, in Neapoli, urbe Campaniæ constitutus, cujusdam Varimadi Arianiæ sectæ diaconi propositionibus, a quodam studioso ac religiosissimo viro mihi oblati, rustico quidem sermone respondens, in uno corpore simul de unitate Trinitatis libellos digessi. Sed quia nunc comperimus, eos nihil velle sibi privati verbis opponi, sed magis propositiones suas desiderant testimoniorum virtutibus oppugnari, mediocribus et ingenii tardioribus consulentes, ita sancto nos Spiritu adjuvante, responsionem nostram universis eorum objectionibus testimonialiter coaptavimus, ut is qui legerit, non nudis, ut solent objicere, verbis, sed legalibus valeat refellere documentis; ut omni ex parte convicti confundantur, et ad nihilum redigantur qui super fundamentum prophetarum et apostolorum dogmata, talia figmenta construere moliantur. Quod ædificium, quia non auro et argento, neque lapidibus pretiosis, sed ligno fenoque et stipulæ comparatur? Cum juxta Apostoli dictum (*1 Cor. iii, 13*) in **358** ultimo die

fuerit igne consumptum, necesse est ut in suo patiantur opere detrimentum: quia difficilior possunt hujusmodi a pravi dogmatis cursu averti et meliora sectari: quoniam tantum sibi de spiritu auferant præsumptionis audaciam, ut ad veritatem fidei nunquam omnino perveniant. Possunt enim caritatem fraternitatis assequi, et fidem cum catholicis tenere perfectam, si de solius Dei potentia, et non de infidelium regum sibi gloriarentur superbia. His igitur cum a defensoribus catholici fidei ceperint jure constringi, et nullum sibi subterfugendi locum viderint suffragari, versutias quædam inanum verborum solita temeritate non desinunt callida subtilitate contexere; dicentes quod ea quæ Dominus Salvator noster in Evangeliiis de sua divinitate locutus est, divinarum relicto tramite litterarum; quibusdam interpretationibus universa ad carnis substantiam referunt; dum ipsi potius in eo ipso quod dixit: *Pater major me est* (*Joan. xiv, 28*). Et, *Ipse me misit*. Et, *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me*